

TDK-dolgozat

2023.

Horvát Lilla

Külkereskedelmi Kar

**VÁLSÁGOK VIHARA AZ IBÉRIAI-FÉLSZIGETEN: PORTUGÁLIA
VERSENYKÉPESSÉGÉNEK HELYREÁLLÍTÁSA ÉS FENNTARTÁSA**

**STORM OF CRISES ON THE IBERIAN PENINSULA: RESTORING
AND SUSTAINING PORTUGAL'S COMPETITIVENESS**

Konzulens: Dr. Antalóczy Katalin

Kézirat lezárásának dátuma: 2023. november 7.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	1
1. PORTUGÁLIA GAZDASÁGI VERSENYKÉPESSÉGE	3
1.1. Portugália gazdaságának komplexitása	3
1.2. A portugál gazdaság problémái.....	5
1.2.1. Makrogazdasági egyensúlyhiány	7
1.3. Európai Uniós versenyképességi mutatók	7
1.4. Portugália versenyképességi mutatói.....	8
1.5. Portugália fejlesztése az európai integrációban.....	9
1.5.1. Strukturális támogatások Portugáliában a 2000-es évek elején	10
1.5.2. Kohéziós politika megvalósítása Portugáliában 2007-2013 között	11
1.6. A portugál Közösségi Támogatási Keretek felhasználásának tapasztalatai.....	13
2. VERSENYKÉPESSÉG - TÁMOGATÁS AZ EURÓPAI UNIÓBAN	14
2.1. Az Európai Bizottság állásfoglalása	14
2.1.1. A Technikai Támogatási Eszközről	15
2.2. Az Európai Uniós versenyképesség részterületei	16
2.2.1. Külföldi beruházások és külkereskedelem.....	17
2.2.2. Hatékonyabb szabályozás, engedélyezés és ellenőrzések.....	17
2.2.3. Kis- és középvállalkozások és egyéb ágazatok.....	18
2.2.4. Versenypolitika és fogyasztóvédelmi politika.....	19
2.2.5. Digitális gazdaság, kutatás és innováció.....	20
2.2.6. Befektetéskezelés, a köz- és magánszféra közötti partnerség és állami tulajdonban lévő vállalatok.....	21
3. PORTUGÁLIA GAZDASÁGI VERSENYKÉPESSÉGÉNEK HELYREÁLLÍTÁSA ÉS FEJLESZTÉSE	22
3.1. InvestEU programcsomag	22
3.2. Next Generation EU	22
3.2.1. Zöld fejlesztések Portugáliában	23
3.2.2. Innováció és technológia, kutatás és fejlesztés	24
3.2.3. Társadalmi kohézió a következő generációkért	25
3.3. A pénzügyi helyzet helyreállítása	26
3.4. Turizmus helyreállítása.....	26
4. EREDMÉNYEK ÉS ÖSSZEGZÉS	28

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: Portugália III. Közösségi Támogatási Keretének felépítése	11
---	----

ÁBRAJEGYZÉK

- 1. ábra:** Áru- és szolgáltatásexport %-os aránya Portugália GDP-jében 4
- 2. ábra:** Egy főre jutó GDP alakulása vásárlóerő-paritáson számolva, az EU27 százalékában Írországbán, Görögországbán, Spanyolországban és Portugáliában 1990 és 2020 között 6
- 3. ábra:** A portugál régiók 2007 és 2013 közötti besorolása 12

BEVEZETÉS

A 2008-2009-es gazdasági világválság és a koronavírus járvány globális szinten állította kihívások elé az országokat, és ebből a sorból Portugália sem maradt ki. A 21. század beköszöntével új világgazdasági és geopolitikai megpróbáltatások ütötték fel a fejüket, amelyek során számos gazdasági, társadalmi és politikai tényező formálta az Európa nyugati kapujában fekvő országot. Az események következtében szembeötlő átalakulások mentek végbe a portugál állam struktúrájában, amelyek hosszútávon hatást gyakoroltak a gazdaság stabilitására és a lakosság életszínvonalára egyaránt.

Dolgozatomban a következő kutatási kérdésekre keresem a választ:

- Az Európai Unió milyen versenyképességet fejlesztő és növelő programokat kínál fel tagállamainkat, hogy azok folyamatosan fejleszteni tudják gazdaságaikat?
- Miként használta fel Portugália az Európai Uniós versenyképességet támogató programjait, hogy talpra állítsa gazdaságát a 2008-2009-es gazdasági világválságot és a koronavírus-járványt követően?
- Hogyan értékelhető a portugál gazdaság versenyképessége napjainkban?

Nemzetközi gazdálkodás szakos hallgatóként mindig is kiemelt érdeklődéssel követtem a folyamatosan formálódó és átrendeződő világgazdasági, illetve geopolitikai erőter történéseit, amelynek szereplői napjainkban is állandó jellegű gazdasági nyomás alatt formálódva pozicionálják magukat a világtérképen. Ezenkívül hosszú évek óta különös figyelmet szentelek a nyugat-európai nemzet sajátos jellemvonásainak. Kifejezetten érdekesnek találok több aspektusból vizsgálni a portugálok attribútumait, a földrajzi és geopolitikai adottságaiktól kezdve, a kulturális identitásukon és társadalmi ismérveiken keresztül, az országuk gazdaságpolitikai berendezkedéséig, amelyek gyakran történelmi és politikai befolyás alatt formálódtak, illetve formálódnak a mai napig is. Végül, de nem utolsó sorban gazdaságdiplomácia specializációs hallgatóként igyekszem minél jobban, részletekbe menően elmélyíteni ismereteimet az Európai Unió tagállamaival kapcsolatban.

Elemzésem első részében szeretném bemutatni Portugália gazdasági történetét, kitérve a legfontosabb regionális gazdasági ágazatokra, és hogy ezek milyen szerepet játszottak, illetve játszanak az ország finansziális felépítésében és működésében. Makrogazdasági mutatók és adatok használatával igyekszem teljeskörűen rávilágítani arra, hogy közvetlenül a 2008-2009-

es gazdasági világválságot megelőzően és azt követően Portugália milyen Európai Uniói fejlesztő programokban részesült, illetve hogyan használta fel az európai integráció magasfokú támogatását.

Ezt követően egy átfogó jellegű elemzés keretein belül kívánom bemutatni az Európai Unió jelenlegi versenyképességet fejlesztő és támogató intézkedéseit, illetve, hogy ezek a reformok milyen pozitív hatást gyakorolhatnak az uniós tagországok gazdaságára. Portugália gazdasági stratégiájának különös figyelmet igyekszem szentelni és megvizsgálom az ország gazdaságának helyreállításáért véghez vitt reformokat. Ezzel szoros párhuzamba vonva részletesen elemzem a jelenleg is folyamatban lévő versenyképességet támogató és növelő Európai Uniói programokat és mentőcsomagokat, amelyeknek célja az, hogy támogassa Portugáliát a koronavírus-járvány okozta pandémia utáni felépülésben.

A dolgozat utolsó egységeként szeretnék kitérni azokra a jövőbeli opcionális lehetőségekre, amelyek elgondolkodtatnak minket Portugália gazdasági fenntarthatóságának és növekedésének körülményeiről. Azokról a további versenyképességet támogató stratégiai döntésekről is szeretnék szót ejteni, amelyek hozzásegíthetnek egy országot a folyamatos gazdasági stabilitás eléréséhez, majd a későbbiek során ezen stabilitás fenntartásához.

Módszertan tekintetében elsősorban a szakirodalmak kritikai olvasata és értékelése mellett döntöttem, hiszen egy szekunder kutatásra épülő, tudományos jellegű dolgozat elkészítése a célom. Az adatgyűjtés és adatelemzést egy konkrét kontextusba helyeztem, teljeskörű elemzés követi, amely több aspektusból vizsgálja és mutatja be Portugália gazdasági szerkezetét és az ország helyreállításáért hozott finanszírozási stratégiai döntéseket. Ezekkel párhuzamosan és összefüggésbe hozva kívánom vizsgálni az Európai Unió gazdaságfejlesztő és a gazdaság regenerációját elősegítő, támogató programjait, valamint a nemzeti adatszolgáltató intézmények által elérhetővé tett információkon túl nemzetközi szervezetek összefoglalói, előrejelzései is rendelkezésre állnak, amelyek tovább bővítik az elérhető és elemezhető adatok listáját.

1. PORTUGÁLIA GAZDASÁGI VERSENYKÉPESSÉGE

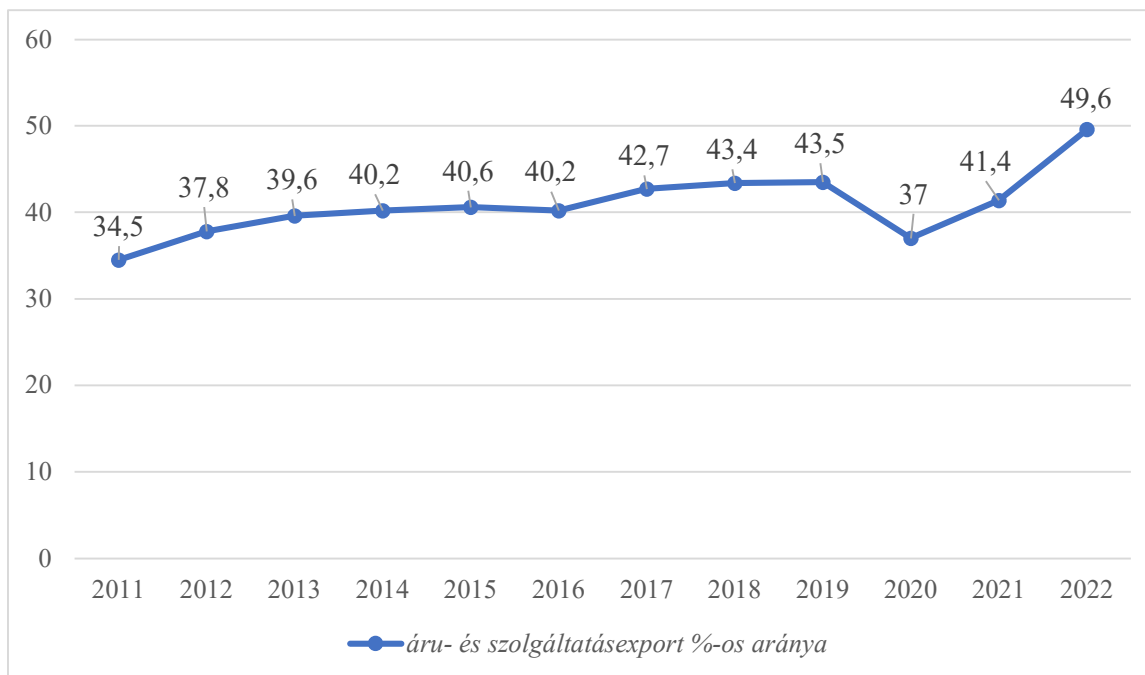
1.1. Portugália gazdaságának komplexitása

Portugália a kontinentális Európa legnyugatibb országa, és 1986-ban csatlakozott az európai integrációhoz Spanyolországgal együtt, amely akkor még Európai Közösség néven volt ismert (Czuriga, 2009a). Portugália napjaink egyik olyan magas jövedelmű országa, amelyet az Economic Complexity Index is a világ 33. leggazdagabb államaként tart számon (Growth Lab, 2021c). Ez a holisztikus mérőszám egy nemzetgazdaság rendszerének komplexitását és struktúrájának sikerességét hivatott mérni, így hát Portugália esetében is rengeteg különböző aspektusból kell vizsgálnunk az országuk gazdasági szerkezetének felépítését. Figyelembe kell vennünk a különböző termelési és exportkarakterisztikákat, valamint a portugál nemzetgazdaság kereskedelmi beágyazottságát és kereskedelmi kapcsolatait egyaránt (Horváth, 2017).

Portugália napjainkban alapvetően az Európai Unió zártabb gazdaságai közé tartozik, hiszen az Eurostat kimutatásai szerint az elmúlt 10-12 évben sem haladta meg az 50%-ot az ország termék-és szolgáltatásexportja a GDP tekintetében. Mindezek ellenére 2022-ben már körülbelül 10 százalékos növekedést figyelhettünk meg az elmúlt évek eredményeihez képest, és a portugál gazdaságban megnőtt az exporttevékenység jelentősége. Ez arra enged következtetni, hogy az ország elindult a regeneráció útján és igyekszik helyreállítani gazdasága színvonalát és versenyképességét a koronavírus járvány okozta negatívumokat követően (Eurostat, 2023).

Portugália három legfontosabb export célországa nem más, mint Spanyolország, Franciaország, illetve Németország, és összességében is megállapítható az, hogy a portugál külkereskedelem jelentős hányada az Európai Unió tagállamaiba összpontosul (Európai Unió, 2020). Az ország leglényegesebb exportcikkei közé elsősorban a személygépjárművek, traktorok, teherautók és azoknak a különböző járműalkatrészei tartoznak, de a finomított kőolaj, az ásványi üzemanyagok, a gumiabroncsok, illetve a különböző bőrből készült termékek, például a bőrcipők is kiemelkedő helyet foglalnak el ebben a sorban. A portugálok hagyományosan és világszinten elsők a parafából készült parafa-termékek, leginkább a parafadugók exportálásában (The Observatory of Economic Complexity, 2023).

1. ábra: Áru- és szolgáltatásexport %-os aránya Portugália GDP-jében

forrás: Eurostat, 2023 (saját szerkesztés)

Az Európai Unió 2020-ban kiadott országismertető kiadványa alapján Portugália gazdaságának legjelentősebb ágazatai a nagy- és kiskereskedelem, valamint a szolgáltatási szektor különböző ágazatai, úgy, mint az áru- és személyszállítás, a turizmus, idegenforgalom, szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás, a közigazgatás, a honvédelem, az oktatás és a humán-egészségügyi, valamint a szociális ellátás. A portugál térség vezető gazdasági befolyását jellemzően több szektor is meghatározza, és napjainkban már egyre szélesebb ez az ipari paletta. Miután az ország befejezte gazdasági szerkezetének mélyreható strukturális átalakulási folyamatát a 2010-es évek során, minden fontos gazdasági szektorban magas termelési szintet ért el. Az ország természeti adottságai nagyban befolyásolják gazdasági tevékenységét, a mediterrán éghajlat kedvező alapot biztosít a mezőgazdasági termelésnek. Habár a természeti adottságok indokoltá tennék, mégis szerények az eredmények Portugália mezőgazdasági termelésének tekintetében. Példának okáért, az elmúlt évtizedben a portugálok globális piaci részesedése jelentősen megnőtt, de főként az elektronika és a gépgyártás terén, a növekvő globális szektorra összpontosítva (Európai Unió, 2020a).

Ha a gazdasági növekedésméletekre gondolunk, nemcsak az Európai Unió, de a világ minden országának szempontjából kiemelkedően fontos és meghatározó tényező a gazdaság nyitottsági szintje. Elmondható, hogy a portugál gazdaság életében jelentős szerepet játszanak

a regionális gazdasági kapcsolatok, valamint az Európai Unió célkitűzései között folyamatosan ott szerepel a nemzetgazdasági és regionális konvergencia jegyében, hogy fejlessze a tagországok új és jövedelmező partneri kapcsolatainak kialakítását a gazdasági és ipari szektorokon belül egyaránt. Az Európai Bizottság megújult szakpolitikai stratégiája alapján minden esetben a fenntartható és versenyképes gazdasági struktúrák kiépítését tartja szem előtt, amely nemcsak a zöld és digitális megoldásokra való átállást szorgalmazza, hanem a nemzetállamok folyamatos gazdasági növekedését és helyreállítását is célzott intézkedésekkel kívánja elősegíteni (Európai Bizottság, 2021a).

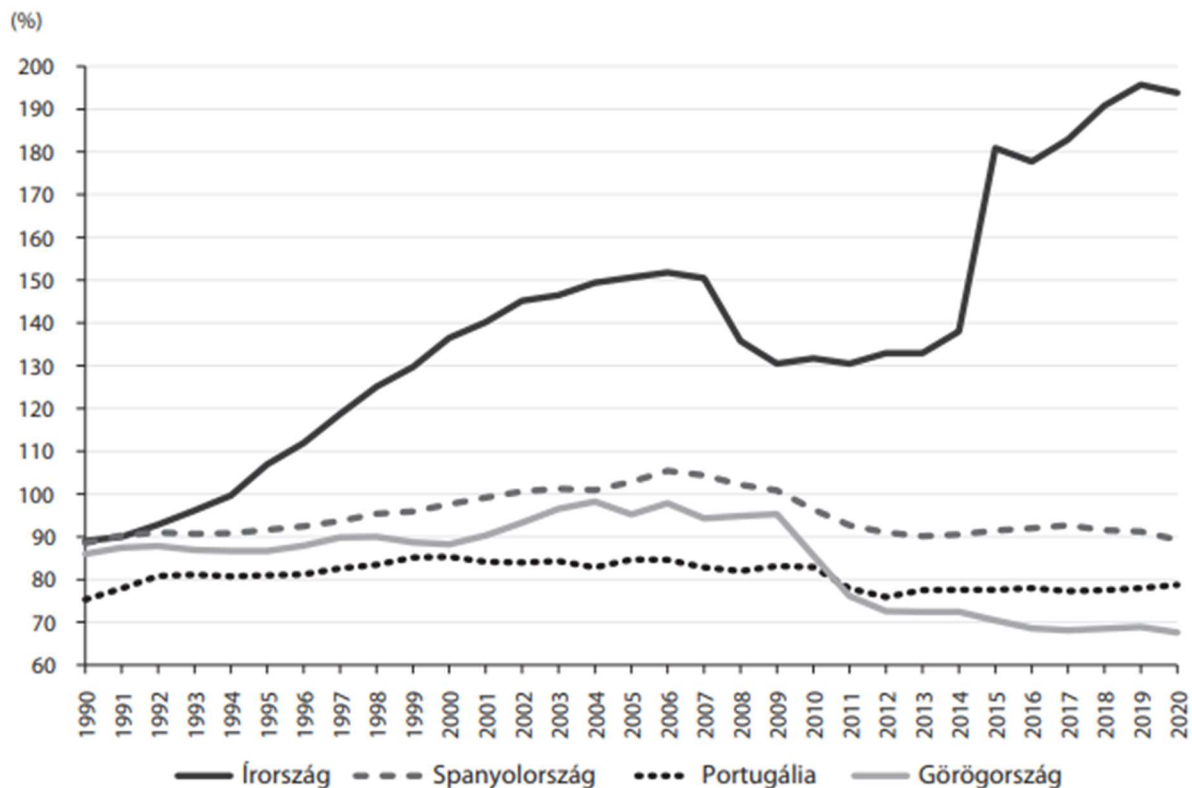
Ennek ellenére megállapíthatjuk, hogy Portugália gazdasága egy Európa szinten is viszonylag zárt gazdaságnak minősül, amely meghatározó tényező lehet az ország fejlődésének szempontjából. Jellemzően azokban az országokban gyorsabb léptékű a nemzetgazdasági felzárkózás, ahol a külkereskedelem volumene a GDP arányában növekedik, valamint azoknak gazdaságoknak az esetében is, ahol a GDP-n belül és a foglalkoztatáson belül a külföldi cégek magasabb arányú részesedést tudhatnak maguknak. Ennek oka részben a fejlett technológiák importja és azoknak hozadékai, részben pedig a szellemi tőke erőteljes jelenléte (Kertész, 2021).

1.2. A portugál gazdaság problémái

Portugália gazdasága nemcsak Európai Unió, hanem globális szinten is egy viszonylag zárt gazdaságnak tekinthető, de az országot az évek során más gazdasági problémák is kihívások elé állították. Egy nemzetgazdaság hosszú távú növekedését alapvetően befolyásolja a beruházási ráta nagysága és a beruházások összetétele, amely az ország nemzetgazdasági és regionális konvergenciájára is komoly hatást gyakorol. Értelemszerűen azok az országok tudnak megfelelően integrálódni, majd később érvényesülni a világgazdaságban, amelyek megfelelő gazdasági fejlettséget tudhatnak magukénak (Kertész, 2021).

A második ábrán négy Európai Unió tagország vásárlóerő-paritáson számított, egy főre jutó GDP-jének és a jelenlegi EU27-es nemzetgazdaságok átlagos, vásárlóerő-paritáson számolt egy főre jutó GDP-jének egymáshoz viszonyított százalékos arányát, illetve annak idősorát láthatjuk. Amint a grafikonból kiderül, ez a négy ország 1990-ben közel azonos relatív fejlettségi szintről indult, azonban ezután más-más fejlődési pályán mozogtak. Portugália relatív fejlettségi szintje az Unió átlaghoz képest jelenleg 78,7%, tehát körülbelül ugyanakkora, mint 30 évvel ezelőtt. Ebből arra következtethetünk, hogy a portugálok esetében jelentős vagy érdemi felzárkózás nem történt. Hiába jelentkezett a vizsgált időszak középső

szakaszában egy körülbelül 10%-os fejlődés, később egy szinte ugyanolyan mértékű visszaesés be is következett. Ugyanez igaz Spanyolországra is, de esetükben mégis +10%-os relatív fejlettségi színtről beszélhetünk, esetükben 89,3%-os adat áll rendelkezésünkre (Kertész, 2021).

2. ábra: Egy főre jutó GDP alakulása vásárlóerő-paritáson számolva, az EU27 százalékában Írországban, Görögországban, Spanyolországban és Portugáliában 1990 és 2020 között

forrás: Kertész Krisztián számítása European Commission: European Economy Statistical Annex alapján, 2021

Görögország lemaradása az Európai Unió átlaghoz képest egyáltalán nem csökkent, sőt, inkább jelentősen növekedett az elmúlt 30 év tekintetében, hiszen relatív fejlettségi szintje 86%-ról 67,6%-ra esett vissza. Írország a másik három országhoz képest Európai leggyorsabban fejlődő gazdaságét tudhatta magáénak, ami nem is csoda, hiszen nemcsak Európa szinten, de globálisan is az egyik legnyitottabb gazdaságú országról beszélhetünk. A magasabb fokú nemzetközi gazdasági integráltság számos előnnyel jár, mindenekelőtt hatékonyabb gazdasági szerkezetet eredményez, és ez az előbb vizsgált négy Európai Unió tagország esetében kiválóan látszik is. Portugália tehát a továbbiakban is egy fontos kihívás előtt áll: gazdasága olyan felzárkóztató és versenyképességet fejlesztő programok alkalmazására szorul, amelyek Európa-, majd világszinten is nyitottabb gazdaságot eredményeznek, és ez hozzásegítheti az országot egy eredményesebb gazdasági szerkezet kialakulásához (Kertész, 2021).

1.2.1. Makrogazdasági egyensúlyhiány

A makrogazdasági egyensúlyhiány egy olyan potenciálisan káros gazdasági veszélyforrás, amely az Európai Unió esetében mind az uniós tagországok, mind az euróövezet tagországainak gazdasági stabilitását is veszélybe sodorhatja. Kialakulását különböző okok idézhetik elő, leggyakrabban a folyó fizetési mérleg jelentős hiányából vagy egy jelentősebb ingatlanbuborék kialakulásából származtatható. Káros hatása minden uniós tagországra befolyással lehet, amely a 2008-2009-es gazdasági és pénzügyi világválság alatt kiválóan meg is mutatkozott. Az Európai Unió erre válaszul 2011-ben bevezette az úgynevezett makrogazdasági egyensúlyhiány kezelésére szolgáló eljárást, amely az uniós tagországok esetében megerősített felügyeletre hivatott egy esetlegesen túlzott egyensúlyhiány feltárásának esetében. Makrogazdasági egyensúlyhiány fellépése esetében a gazdasági és pénzügyi irányítást az Európai Unió gazdasági irányítási keretrendszere bonyolítja abból a célból, hogy megfigyelje, megelőzze és korrigálja azokat a potenciálisan problémás gazdasági tendenciákat, amelyek nemcsak az adott ország nemzetgazdaságát, hanem más EU-s tagországokat is negatívan érinthetnek. (Európai Bizottság, 2020).

Az Európai Bizottság 2018-ban megjelent, riasztási mechanizmus keretében kiadott jelentéséből a következő derült ki: „A Bizottság 2017 februárjában megállapította, hogy Portugáliában túlzott makrogazdasági egyensúlyhiány áll fenn, amelynek háttérében elsősorban a külső kötelezettségek, az állam- és a magánadósság jelentős állománya, a bankszektor sebezhetősége és a munkaerőpiac alacsony termelékenység-növekedés melletti kiigazítása áll.” (Európai Bizottság, 2017).

1.3. Európai Unió versenyképességi mutatók

Az Európai Unió részletesen kidolgozott és megújult regionális versenyképességi mutatója az uniós tagországok régióinak versenyképességét hivatott vizsgálni. A 2022. évi regionális versenyképességi mutató újraszámítja a 2010-ben bevezetett és háromévente közzétett két versenyképességi kiadás eredményeit, amely alapján az uniós tagországok nyomon követhetik régióik gazdasági fejlettségi szintjét, valamint fejlettségük időbeli alakulását. A 68 mutatóból összeálló, komplex gazdasági mérőszám három részindexből tevődik össze, amelyek a következők:

- a versenyképességhez szükséges alapfeltételek;
- a hatékonyságot javító keretek;
- innovációs feltételek.

Ezek továbbá tizenegy - a versenyképesség különböző vonatkozásait leíró - pillérből állnak össze egy egésszé, amelyek pedig:

- az intézmények;
- a makrogazdasági stabilitás;
- az infrastruktúra;
- az egészségügy;
- az alapszintű oktatás;
- a felsőoktatás, képzés és egész életen át tartó tanulás;
- a munkaerőpiac hatékonysága;
- a piac mérete;
- a technológiai felkészültség;
- a vállalkozások fejlettségi szintje;
- és az innováció.

Ez a megújult regionális versenyképességi mutató a NUTS II régióit veszi alapul a számításoknál, ezt a statisztikai célú területi egységek nomenklatúrájaként is szokták emlegetni. Az Európai Bizottság nevében Elisa Ferreira, a kohézióért és a reformokért felelős biztos így nyilatkozott az új versenyképességi mutató módszertanáról: „A területi versenyképesség azt fejezi ki, hogy egy régió mennyire képes vonzó és fenntartható környezetet biztosítani a vállalkozások működéséhez, illetve a lakosok számára a letelepedéshez és a munkához. Az átdolgozott mutató mélyebb betekintést enged az uniós régiók versenyképességének különböző vetületeibe, és értékes eszköznek bizonyulhat a jobb politikai döntéshozatal érdekében. Lehetővé teszi, hogy jobb szakpolitikai irányvonalakat dolgozzunk ki, amelyek vonzó és fenntartható életkörülményeket biztosítanak a lakosság számára Európa régióiban. Ez a kohéziós politika fő célja. Minden régió egyedi, ezért testre szabott támogatást nyújtunk a számukra, hogy segítségükre legyünk az erősségeik és forrásaik kiaknázásában.” (Elisa Ferreira, a kohézióért és a reformokért felelős biztos, 2023a)

1.4. Portugália versenyképességi mutatói

Portugália versenyképességének tekintetében változások történtek az elmúlt időszakban. Habár az ország viszonylag zárt gazdasága az elmúlt 30 év folyamán nem produkált jelentősebb fejlődésre utaló számokat, a hitelminősítők 2022-ben, illetve az idei év első felében kedvező értékelésben részesítették a portugálokat. A Fitch Ratings amerikai hitelminősítő intézet „A mínusz” jelű besorolással illette Portugáliát, a minősítést több irányból közelítették. Ezt elsősorban az ország csökkenő adósságpályájával indokolták, habár érdekes módon Portugália 2022-ben az eurózóna harmadik legmagasabb adósságrátáját cipelte GDP arányosan, ennek mértéke pontosan 112,4% volt. Mindazonáltal az államadósság mértéke a hitelminősítés fő mozgatórugója, de az államadósság GDP-hez viszonyított alakulása továbbra is a besorolások

kulcsfontosságú tényezőjeként szerepel a nyugat-európai régióban. Portugália a 2011-es gazdasági világválságot követő, IMF-től kapott gazdasági mentőcsomag óta először kapott „A” jelű besorolást valamely hitelminősítőtől, amely úgy nyilatkozott, hogy erős elköteleződést látnak a fiskális fegyelem irányába a 2026-ig regnáló jelenlegi kormánytól. A szeptemberben megjelent hitelminősítő riport további szakaszaiból az is kiderült, hogy továbbra is javulás várható a portugál gazdaságban, nemcsak az államadósság mértékét tekintve, hanem a költségvetési mutatók is ígéretesnek bizonyulnak. 2022-ben, a koronavírus járvány okozta pandémia után a portugál gazdaság gyors nominális növekedése jelentősen megemelte a bevételeket, és sok országban - köztük Portugáliában is - hozzájárult az adósságteher csökkentéséhez. Ennek ellenére 2023-ban a gazdasági fejlesztésekhez kapcsolódó költségvetési kérdések egyre hangsúlyosabbá váltak, ennek oka a magasabb finanszírozási költségekhez okozta jelentős kiadási nyomás (Fitch Ratings, 2023).

Az Európai Bizottság 2023 nyarán megjelent European Economic Forecast jelentésében, 2024-re és 2025-re jóslott gazdasági előrejelzése szerint jelentős költségvetési konszolidáció várható Portugáliában, amely komoly politikai kompromisszumokkal és elhúzódo bizonytalansággal járhat. Ennek az uniós költségvetési szabályok hatálya és érvényesíthetősége az oka, illetve, hogy az eddig bejelentett 2024-es portugál gazdasági és költségvetési tervezetek döntő többsége nem tartalmaz ambiciózus célokat az ország gazdasági fejlődésének tekintetében (Európai Bizottság, 2023b).

1.5. Portugália fejlesztése az európai integrációban

Az 1980-as évek közepén és az ország EK-csatlakozásának derekán is már mintapéldájául szolgált a régi típusú kohéziós országoknak. Azóta a portugál gazdaság fejlődésében kézzelfogható modernizációs folyamatok játszódtak le, mégsem volt egységes az előrehaladás színvonala, hiszen Portugália egyes régiói nem osztoztak egységesen a fejlődés által bekövetkezett eredményeken. Ez azzal magyarázható, hogy a fejlődés léptéke nem volt folyamatos és egyes régiók esetében még súlyosabb fokú lemaradás is tapasztalható volt egy-egy konkrét időszakon belül (Czuriga, 2009a).

Portugália az Európai Unió csatlakozása óta több támogatási keret segítségével is élhetett, amelynek anyagi vonzatát strukturális alapok forrásaiból finanszírozták. Ezeket Közösségi Támogatási Kereteknek nevezzük (röviden KTK). Dolgozatomban a 2000-es évek elején megvalósított, Európai Unió által finanszírozott támogatási programokat jártam körül. A fejlesztések célja az volt, hogy kohéziós politikai reformot szolgáltasson Portugáliának az

úgynevezett Nemzeti Stratégiai Referencia Keretre (röviden: NSRK) építkezve (Czuriga, 2009a).

1.5.1. Strukturális támogatások Portugáliában a 2000-es évek elején

A III. Közösségi Támogatási Keret 2000-2006-os időszakában valósult meg az Európai Unió ötödik, eddigi legnagyobb fejlesztése. Előzményként érdemes megemlíteni, hogy az újonnan csatlakozott kelet- és közép-európai országok alacsony munkaerő- és telephely költségekkel operáltak, ezzel versenytársukká téve Portugáliát, hiszen ez kifejezetten vonzó ajánlat volt a külföldi tőkebefektetők számára. Mindezek kifejezetten érzékenyen érintették Portugáliát, hiszen az ország különösen a 90-es évek folyamán komoly haszonélvezője volt a különböző Európai Uniósi támogatásoknak. Az úgynevezett portugál Regionális Fejlesztési Tervet a Gazdasági és Szociális Nemzeti Fejlesztési Terv (PNDES) valósította meg, amely alapvetően gazdasági és szociális fejlesztési stratégiával kívánt működni. Az Agenda 2000 ismeretében kijelölte Portugália alapvető célkitűzéseit a 2000-2006-os időszakra vonatkozóan, és megcélozta az ország makrogazdasági konvergenciáját. Mindemellett a tervezet a portugál gazdaság európai térségben való elhelyezkedését úgy jellemezte, mint *Európa atlanti-óceáni határán fekvő kapcsolódási pontját a világgazdasággal*. „Mindezek alapján a III. Közösségi Támogatási Keret négy fő stratégiai irányelvet határozott meg, amelyek az alábbiak voltak:

1. A portugál munkavállalók képzettségi szintjének emelése, a foglalkoztatás és a szociális kohézió támogatása;
2. A versenyképesség javítása és az innováció elősegítése;
3. Az ország területi értékének és geoökonómiai helyzetének megerősítése;
4. A fenntartható regionális fejlődés és a nemzeti kohézió elősegítése”.

(Czuriga, 2009b).

A stratégiai irányelvek fő célja egy olyan többdimenziós kohézió megteremtése volt, amely egy többtengelyes modell segítségével képes elősegíteni a portugál gazdaság effektív fejlesztését. Az első táblázatban a III. KTK tervezetét és felépítését láthatjuk, a közösségi támogatások összege millió euróban van megadva, 2004-es árakban számolva (Czuriga, 2009b).

1. táblázat: Portugália III. Közösségi Támogatási Keretének felépítése

PORTUGÁLIA III. KÖZÖSSÉGI TÁMOGATÁSI KERETÉNEK FELÉPÍTÉSE		
Tengelyek	Operatív programok	Közösségi támogatás (millió euróban megadva)
1. tengely: Képzettségi szint emelése, foglalkoztatás és szociális kohézió elősegítése	<ul style="list-style-type: none"> • Oktatás • Foglalkoztatás, képzés és szociális fejlesztés • Tudomány, technológia és innováció • Információs társadalom • Egészségügy • Kultúra • Közigazgatás 	Σ 4.714
2. tengely: Versenyképesség javítása és az innováció elősegítése	<ul style="list-style-type: none"> • Mezőgazdaság-és vidékfejlesztés • Halászat • Gazdaságfejlesztés 	Σ 4.367
3. tengely: Az ország területi értékének és geoökonómiai helyzetének megerősítése	<ul style="list-style-type: none"> • Közlekedés • Környezetvédelem 	Σ 1.790
4. tengely: A régiók fenntartható fejlődésének elősegítése	Régiók: Norte, Centro, Lisszabon és Tejo völgye, Alentejo, Algarve, Azori-szigetek, Madeira	Σ 9.583
	+ <i>technikai segítségnyújtás:</i>	Σ 0,077
Összes:		Σ 20.530

Forrás: Czuriga, 2009b (saját szerkesztés)

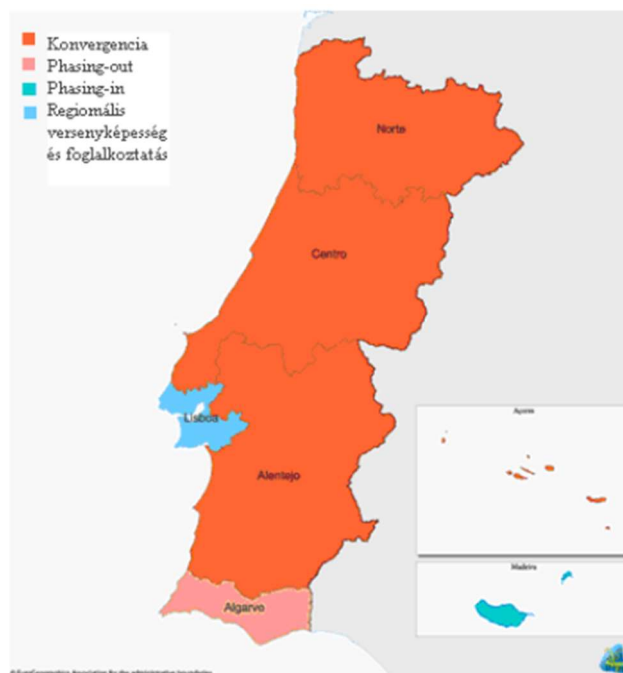
A III. Közösségi Támogatási Keret elfogadásakor 2004-es árakon 20.530 millió euró támogatást ítélték Portugália számára a 2000-2006-os támogatási időszakra, kötelezettségvállalási szinten. A támogatások súlypontja főként az információs és tudástársadalom fejlesztésére irányult, emellett kiemelt szerepet kapott a portugál lakosság képzési szintjének növelése, ez a foglalkoztatási és szociális kohéziót volt hivatott elősegíteni (Czuriga, 2009b).

1.5.2. Kohéziós politika megvalósítása Portugáliában 2007-2013 között

A 2007-ben indított, 7 éves periódusú támogatási program abban az időintervallumban érte Portugáliát, hogy a nagyszabású fejlesztési sorozatok éppen a 2008-2009-es gazdasági

világválságot megelőző évben indultak útjukra. A 2007-2013-as támogatási periódus megfelelő és hatékony kialakításához azonban elengedhetetlen volt, hogy leszűrjék az elmúlt időszak tanulságait és tanuljanak a III. Közösségi Támogatási Keret hiányosságaiból. A portugál gazdaság kifejezetten nehéz helyzetét számos, az előző időszakban meghozott hibás stratégiai döntés is meghatározta. Az alapvetően kohéziós politikára épülő, átfogó jellegű reformrendszer a Nemzeti Stratégiai Referencia Keret segítségével valósult meg, strukturális jellegű támogatásokat nyújtva a portugál államnak. A program fő célkitűzései között a regionális különbségek csökkentése és Portugália gazdaságának modernizálása szerepelt. Elsősorban technikai jellegű változtatásokra volt szükség az előző fejlesztési periódushoz képest, emellett a vállalkozások és innovatív beruházások ösztönzésére és infrastrukturális beruházások megvalósítására került a hangsúly, főként a kevésbé fejlett régiók tekintetében. Az egyes tengelyek közötti nagymértékű átcsoportosításra kifejezetten szükség volt, hogy a támogatások célszerűbb és hatékonyabb felhasználása forrásvesztés nélkül valósulhasson meg (Czuriga, 2009b).

3. ábra: A portugál régiók 2007 és 2013 közötti besorolása

forrás: Európai Bizottság, Regionális Politikai Főigazgatóság; Czuriga, 2009b

Az Európai Unió által kínált strukturális támogatások súlya jelentősen megnövekedett Portugáliában az elmúlt mintegy 30 évben, ennek ellenére a portugál gazdaság növekedése az uniós átlag alatt maradt. A negyedik Közösségi Támogatási Keret felhasználására való

felkészülést az ország regionális fejlesztési prioritásai határozták meg és központi szerepet játszottak a célkitűzések kiválasztásakor. A célok között főként a lakosság képzettségének fejlesztése szerepelt, ezek közül kiemelkedett a középiskolai szintű szakképzések és szakmai továbbképzések körének kibővítése, valamint 2015-re mintegy 270.000 új munkahely létrehozása a kohéziós politika segítségével. Ez utóbbi fejlődés a portugál munkahelyek számának 2,1 százalékos növekedését jelentené (Európai Bizottság, 2008).

1.6. A portugál Közösségi Támogatási Keretek felhasználásának tapasztalatai

A fejlesztési időszakok lezárulta után az Európai Bizottság gazdasági és szociális kohézióról szóló jelentést adott ki, amelyben összefoglalta Portugália 2007 és 2013 között megvalósított fejlesztéseit. Megállapítható, hogy a 2000-es évek elején véghezvitt strukturális támogatások jelentős mértékben elősegítették a portugál gazdaság pozitív irányba történő fejlődését. A támogató programok elsősorban a kohézióra és gazdasági növekedésre gyakoroltak pozitív hatást. Azonban, ha egy ország hosszútávon akarja sikeresen fejleszteni gazdaságának felépítését, akkor nem elegendő egy standardizált, központi tervre támaszkodni, hanem egy egyedi fejlesztési és felzárkóztatási tervet kidolgozása szükségeltetik, az ország szerkezetének gazdasági aspektusait figyelembe véve. Habár Portugália gazdasági és szociális kohéziója növekedett, a Közösségi Támogatási Keretek is csak részben segítettek elő Portugália versenyképességének növekedését. A két fejlesztési időszak lezárulta után kiadott makrogazdasági mutatók alapján egyértelműen kiderül, hogy a jövőben magasabb kutatás-fejlesztési ráfordításokra van szükség, hogy az oktatási szektorban, valamint a kis-és középvállalkozások szektorában kézzelfogható fejlődéseket lehessen megfigyelni. Ebből egyértelműen következik, hogy Portugália 2013 után is erőteljesen rászorul az Európai Unió versenyképességet támogató és fejlesztő, felzárkóztató programjaira, amelyek segítségével gazdasága versenyben maradhat a globális szintű, nemzetközi piaci színtérben.

2. VERSENYKÉPESSÉG - TÁMOGATÁS AZ EURÓPAI UNIÓBAN

2.1. Az Európai Bizottság állásfoglalása

2023-ban az Európai Unió egyik, ha nem a legfontosabb célkitűzései között szerepel az, hogy tagállamainak stabil hátteret biztosítson a fenntartható és versenyképes gazdasági rendszerek kiépítéséhez. Éppen ezért az Európai Bizottság kidolgozott egy „Reform Support” névre hallgató stratégiai és szakpolitikai kezdeményezést, amely elsősorban a zöld és digitális megoldásokra való átállásra helyezi a hangsúlyt. Ezek a programok a gazdasági növekedést és helyreállítás támogatását célzó intézkedéseket állítják középpontba, valamint olyan reformokat és beruházásokat részesítenek előnyben, amelyek jelentősen erősítik a gazdaság kohézióját és elősegítik a stabil versenyképesség kialakulását (Európai Bizottság, 2021b). Az Európai Unió úgy definiálja a versenyképességet, mint a regionális politikák és a területi kohézió alapvető eszköze, amely a kompetitív előnyöket fontosabbnak tartja a komparatív előnyöknél. A versenyképesség fontos részét képezi a munkaerőpiac összetettsége, a diverz tudományos és technikai tudásbázis, a jelentős méretű integrált piac jelenléte, az infrastruktúra minősége, a vállalkozások pénzügyi feltételeinek megléte, valamint a régiók kulturális sokszínűsége (Lengyel, 2003).

Az Európai Unió versenyképességi intézkedések több aspektusból kívánják fejleszteni egy tagország gazdaságát, amelyek megfelelnek az uniós versenyképességi mutatók szabványrendszerének. A Reform Support-csomag támogatásai az alábbi részterületekre terjednek ki:

- a kkv-ágazat megerősítése és fejlesztése;
- a piaci akadályok csökkentése;
- a külföldi beruházás és kereskedelem elősegítése;
- a digitális gazdaság fejlesztése;
- a kutatás és innováció magas fokú ösztönzése;
- a köz- és magánszféra közötti partnerségek javítása és irányítása;
- illetve az állami tulajdonban lévő vállalatok irányításának javítása.

Az Európai Bizottság hosszú ideje támogatja a tagállamokat a gazdasági reformjaik azonosításában, tervezésében és végrehajtásában. A támogatások megfelelő szintű felhasználásához számos eszköz áll a tagállamok rendelkezésére. 2020 végéig a Strukturális

Reform Támogatási Program keretében valósultak meg a gazdasági fejlettséget és versenyképességet fejlesztő reformok, majd 2021-től ezt az irányítási szerepet a Technikai Támogatási Eszköz (TSI = Technical Support Instrument) névre keresztelt program vette át. 2015 óta a tagállamok reformtámogatás iránti igénye jóval meghaladja az elvárásokat. Eddig már több, mint 1500 reformprojektet támogattak az Európai Unió 27 tagállamában, számos politikai területen. Az Európai Bizottság különböző háttérrel rendelkező szakértők hozzáértését - ideértve a nemzetközi szervezeteket és a magánszektor is - alkalmazva segít a tagállamoknak végrehajtani a hatékonyan megtervezett reformokat, amelyek ígéretes eredményekkel és magas potenciállal kecsegtet az uniós tagállamok számára (Európai Bizottság, 2021c).

2.1.1. A Technikai Támogatási Eszközről

A Technikai Támogatási Eszköz egy országokra szabott, technikai szakértelmet biztosító program, amely segítséget biztosít az uniós tagállamoknak a reformok megtervezéséhez és végrehajtásához. Az egyes országok igényeihez igazodó támogatás nem igényel tagállami részről anyagi ráfordítást, hiszen a TSI fontos célkitűzése, hogy segítse az uniós országokat a koronavírus-válság utáni gazdasági és társadalmi regenerációban. Fontos kiemelni, hogy ez a reformprogram is a társadalmilag felelős, fenntartható irányvonalat célozza, és így kíván segítséget nyújtani az országok ellenálló képességének növeléséhez. A támogatások különböző szakpolitikai területeken többféle módszerrel operálnak, ilyen elsősorban a stratégiai és jogi tanácsadás, de a helyszíni szakértők látogatása utáni tanulmányok, illetve képzések is fontos szerepet játszanak abban, hogy a tagállamok sikeresen megbirkózhassanak a reformok terén jelentkező kihívásokkal. A reformfolyamatok bármely szakaszában igénybevehető technikai segítségnyújtás számos szakpolitikai területen aktívan működik, ezek közül a legfontosabb az éghajlat-politika, a digitális megoldásokra való átállás, valamint az egészségügyi és oktatási fejlesztések. Az uniós tagországok a reformfolyamatok egésze alatt élvezik a Technikai Támogatási Eszköz szubvencióját, amely azt jelenti, hogy az előkészítő és tervező fázistól kezdve egészen a fejlesztések végrehajtásáig kérhetik a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz keretébe illeszkedő segítségnyújtást. A kezdeményezés célja, hogy hatékonyan kezelje a koronavírus-járvány okozta pandémia társadalmi és gazdasági következményeit, javítsa a közszolgáltatások minőségét, valamint megerősítse a fenntartható és inkluzív gazdasági növekedést. A TSI-program egy 2017 és 2020 között zajló strukturálisreform-támogató program méltó utódja, amelyet az Európai Bizottság Strukturálisreform-támogató Főigazgatósága (DG REFORM) irányít. „A Technikai Támogatási Eszköz számos szakpolitikai

területen nyújt technikai támogatást a tagállamoknak. Többek között a következő reformtevékenységek részesülnek támogatásban:

- Zöld átállás (beleértve az éghajlat-politikát, a körforgásos gazdaságot és az energetikai átállást);
- Egészségügy és tartós ápolás-gondozás;
- Készségfejlesztés, oktatás és képzés;
- Kormányzás és közigazgatás;
- Versenyképesség;
- Pénzügyi ágazat és forráshoz jutás;
- Adóigazgatás és államháztartási gazdálkodás;
- Munkaerőpiac és szociális védelem.”

(Európai Bizottság, 2021c)

A kezdeményezés költségvetése folyó áron számolva 864 millió euró a 2021 és 2027 közötti időszakban, és a program folyamán nincs szükség társfinanszírozásra a támogatást igénybe vevő, kérelmező tagországok részéről. A támogatás során többféle reform-intézkedés is kérelmezhető, ezek közül a legfontosabbak az EU-szintű gazdasági kormányzás rezilienciafokozó reformjainak igénybevétele. Ez kiterjedhet közigazgatási szervek operatív működésének és hatékonyságának javítására, az államháztartási gazdálkodás korszerűsítésére, vagy a tagállami szintű oktatási rendszerek széleskörű reformjára is, a cél minden esetben egy fenntartható és versenyképes, rendszerszintű gazdasági fejlesztés végrehajtása. Eddig az Európai Unió 27 tagállamában több mint 1000 reformprojekt került megvalósításra a Technikai Támogatási Eszköz keretein belül, és a jövőre nézve is számos célkitűzés megvalósítására számíthatunk az Európai Bizottság részéről (Európai Bizottság, 2021c).

2.2. Az Európai Unió versenyképesség részterületei

Az Európai Bizottság állásfoglalása szerint akkor lehet hatékony a koronavírus-járvány okozta pandémia utáni gazdasági regeneráció, ha a gazdasági tevékenységeket a különböző ágazatokban fenntartható fellendülés mentén sikerül újra életre hívni. Az Európai Unió tagországok versenyképességét több különböző aspektusból fejlesztő reformcsomagok legfontosabb célkitűzései, hogy segítsenek munkahelyek létrehozásában, javítsák a közszolgáltatások minőségét, és segítsenek felépülni az európai integráció országainak a COVID-19 válság okozta negatív hatások után. A következő alfejezetekben részletesen

szeretnék kitérni arra, hogy a széleskörű partneri együttműködés a Reform Support keretein belül milyen szakpolitikákra és részterületekre terjed ki.

2.2.1. Külföldi beruházások és külkereskedelem

A külföldi beruházások, a külkereskedelem, valamint az áruk és szolgáltatások EU-n belüli és nem uniós országokkal folytatott kereskedelme kulcsfontosságú tényezőnek minősül minden jóléti társadalomban. Az Európai Unió integrációja globális szinten vezető pozícióban helyezkedik el a kereskedelem és a hozzá kapcsolódó közvetlen külföldi befektetések tekintetében, azonban jónéhány uniós tagállam lemaradásban van a kereskedelmi integráció szintjéhez képest. A nemzetközi értékláncok és egységes piac előnyeit kihasználva elősegíthető az intenzívebb gazdasági fellendülés, valamint a nagyobb mértékű munkahelyteremtés. A külkereskedelem terén folytatott digitális reformokra kiváló példa az egyablakos, digitális ügyintézési megoldások kidolgozása, amellyel elősegíthető a hatóságokkal való hatékonyabb együttműködés. Ezenkívül a mesterséges intelligencia a befektetési és kereskedelmi ügynökségek számára is releváns lehet, komplex cselekvési tervek kidolgozására buzdíthatja őket. A globalizáció előnyeit kihasználva a tagországok lemaradó régiói is részesülhetnek olyan nemzetköziesítési stratégiákból, amelyek hozzájárulhatnak felzárkózásukhoz. Ezeknek elsősorban a közgazdasági kapacitás növelése adhat alapot, valamint a szabályozási környezet körültekintő vizsgálatával és elemzésével könnyebbé válik a közvetlen külföldi befektetések és kereskedelem mozgatórugóinak, fellépő akadályainak azonosítása. Az Európai Bizottság támogatásával az FDI-k, vagyis a külföldi közvetlen tőkebefektetések proaktív vonzása és a szabályozási keret javítása terén kimagasló eredmények várhatóak. A támogatás célja az intézményi és eljárási szabályok optimalizálása és felülvizsgálata, amellyel elősegíthető a külföldi beruházások proaktív mobilizálása a köz- és a magánszektor között (Európai Bizottság, 2021b).

2.2.2. Hatékonyabb szabályozás, engedélyezés és ellenőrzések

A szabályozás hatásvizsgálatának megerősítése Portugáliában kifejezetten relevánsnak és aktuálisnak minősül. A hatékonyabb szabályozás célja, hogy a nemzeti szakpolitikákat és jogszabályokat akképp tervezze és értékelje, hogy egy konkrét tényeken alapuló, átlátható rendszert eredményezzen a bürokráciai életben, amely nem károsítja és hátráltatja az Európai Unió polgárait és a vállalkozásokat időigényes eljárások költségeivel és érdekelt felek véleményének figyelembe nem vételével. A hatásvizsgálat szabályozásával csökkenthető a vállalkozásokra nehezedő bürokratikus terhek mennyisége, hiszen egyszerűsíti a befektetési

engedélyekre vonatkozó jogszabályok működését, valamint észszerű és kockázatalapú ellenőrzési mechanizmust kínál a gazdaság szereplőinek. Portugáliában már 2017 óta zajlik a szabályozási hatásvizsgálat-mechanizmus, hiszen az ország számára kiemelt fontosságú volt az hatáselemzési folyamatok felülvizsgálata. Ezt a "Mennyibe kerül?" (Custa Quanto?) program elfogadásával és bevezetésével indították útjára 2017 márciusában, és a fejlesztés felülvizsgálatát a portugál Tanácsadó Minisztertanács Jogszabályokkal Foglalkozó Központjának (JurisAPP-UTAI) Technikai Egysége bonyolítja le. Az Európai Bizottság a kezdetektől támogatta Portugália erőfeszítéseit a jogszabályok előkészítésének javítása érdekében, amelyet a szabályozási hatáselemzés rendszerének megerősítésével kívánt reprezentálni. A támogatás mögött az Európai Bizottságot és az OECD-t képviselő helyi csapat állt, amelynek nemzetközi szakértői Lisszabonban dolgoztak és valósították meg a támogatási reformot. A portugál kormány Minisztertanácsa 2018. június 8-án elfogadott egy határozatot, amely kiterjesztette a JurisAPP-UTAI eljárási mandátumát. Ez a határozat kötelezővé teszi a szabályozási hatáselemzéseket, fokozza az elemzést és előírja azoknak későbbi értékelését, valamint kiterjeszti a részérdekeltelek részvételi jogát a hatáselemzési folyamatokra vonatkozóan (Európai Bizottság, 2019a).

2.2.3. Kis- és középvállalkozások és egyéb ágazatok

A kis- és középvállalkozások évek óta központi szerepet játszanak az Európai Unió gazdaságában, mivel a munkahelyek közel kétharmadát biztosítják. 2020 óta Unión belüli célzott, KKV-kra vonatkozó stratégia van érvényben, amelynek célja a bürokrácia csökkentése, illetve az egységes piacon belüli és kívüli üzleti tevékenységek fellendítése. A portugál gazdaság kiemelkedő és kulcsfontosságú gazdasági ágazataiban, így például a turizmus és idegenforgalom területén kiemelt stratégiai jelentőségű szakpolitikák segítik elő a munkahelyteremtést és a regionális fejlődést egyaránt. „A célzott szakpolitikák legfontosabb intézkedései a következők:

- a KKV-k életre hívása és a hozzájuk kapcsolódó regionális növekedési stratégiák részletes kidolgozása;
- a KKV-k irányítási standardjainak fejlesztése, javítása;
- a finanszírozási mechanizmusok és eszközök tervezése ökoszisztéma-teremtési céllal, segítve ezzel az induló innovatív vállalkozások és a KKV-k digitalizációját;
- célzott cselekvési terv kidolgozása a kreatív iparágak támogatására;

- valamint hatékonyabb desztinációmenedzsment elősegítése a turizmus területén” (Európai Bizottság, 2020).

A kedvező vállalalkozási ökoszisztéma kiemelt fontossággal bír egy válság után lábadozó ország gazdaságának tekintetében. Az Európai Bizottság minden esetben támogatja a nemzeti hatóságok erőfeszítéseit a gazdaság versenyképességének növelésének érdekében, hiszen a vállalkozások stabil jelenléte minden típusú növekedési akciótervben meghatározó, ez a célkitűzés alapvető részét képezi az Európai Unió versenyképességet növelő, fejlesztő programjainak is (Európai Bizottság, 2020).

2.2.4. Versenypolitika és fogyasztóvédelmi politika

Egy globalizált és digitalizált gazdaságban a verseny- és fogyasztóvédelmi politika megfelelő szabályozása komoly kihívást jelent a felügyelő hatóságoknak, hiszen online vagy árképzési algoritmusok révén egyre több tranzakcióra kerül sor a digitális térben. Az uniós tagállamoknak testreszabott kapacitásépítési programokra van szükségük annak érdekében, hogy a piacfelügyeletet a legfejlettebb technikai eszközökkel és vizsgálati gyakorlatokkal tudják végrehajtani. Az országoknak törekedniük kell arra, hogy fokozzák erőfeszítéseiket az állami támogatás eredményes nyomon követése, valamint az állami támogatás termelékenységére, versenyre és gazdaságra gyakorolt hatásának fejlődése érdekében. „Ez a támogatástípus számos különböző eszközzel operál, ezek közül a legfontosabbak:

- a versenyjog megsértésének felderítésére szolgáló rendszer javítása;
- az informatikai eszközök hatékony használata a versenyjogi vizsgálatok során;
- versenyjogi és fogyasztóvédelmi döntések értékelése és ajánlások megfogalmazása;
- az állami támogatási programok hatásvizsgálatának elvégzése;
- valamint az állami támogatási nyilvántartások funkcióinak javítása” (Európai Bizottság, 2019c).

A 2019 végén indított projekt elsőként Spanyolországban indult útjára, és a spanyol versenyhatóság munkáját segítette a piaci rendellenességek és a versenyszabályok potenciális megsértéseinek felderítése közben. A projekt a nyílt forráskódú hírszerzési technikákat használva térképezte fel a piaci verseny algoritmussal generált árait, valamint azok versenyre gyakorolt hatásait. A kezdeményezés a spanyol gazdaságra kedvező hatást gyakorolt, és a továbbiakban is kiemelt fontosságú lehet a nyugat-európai gazdasági színtérben, így Portugália esetében is (Európai Bizottság, 2019d).

2.2.5. Digitális gazdaság, kutatás és innováció

A digitális technológiák mára már kulcsfontosságú szereplői a 21. század gazdaságának és üzleti szférájának. A tagországoknak törekedniük kell arra, hogy kihasználják és előnyükre fordítsák a digitalizált társadalom pozitívumait, illetve megfelelően kezeljék az ehhez kapcsolódó gazdasági és társadalmi kihívásokat egyaránt. A digitális és innovatív stratégiákra vonatkozó szakpolitikai tervezetek olyan növekedéshez szükséges kompetenciákat kínálnak a tagállamok számára, amelyek biztosítják a vállalkozások termelékenyebb és környezetbarátabb működéséhez elengedhetetlen, szisztematikus feltételeket. „Az Európai Bizottság az elmúlt években központi szerepet játszott a mesterséges intelligenciára vonatkozó végrehajtási terv kidolgozásában, amely világosan körvonalazza a mesterséges intelligencia megvalósítását szolgáló vállalati elemzés, kidolgozás és tervezés feladatait (Európai Bizottság, 2022a).

Portugália számára az innovációs ökoszisztéma támogatása nemzeti és regionális szinten is elengedhetetlen ahhoz, hogy az ország lendületesen és fokozatosan haladjon a digitális megoldásokra való átállás útján, ezzel elősegítve a digitális gazdasági versenyképességi mutatók megnövekedését. Ide tartozik többek között az úgynevezett intelligens szakosodás is, amely bizonyos technológia-transzferekre vonatkozó eszközök kidolgozását, valamint a kutatás és fejlesztés kereskedelmi hasznosítását elősegítő kezdeményezés. Ennek segítségével a portugál gazdaság szereplői hatékonyabban tudnak integrálódni mind az Európai Unió, mind a globális világ értékláncaiba, miközben ezek a portugál vállalkozások digitális átalakulásokon mennek keresztül. A legfontosabb fejlődési módszerek közé tartozik a digitális eszközök és szolgáltatási platformok kifejlesztése, valamint a teljeskörű digitális infrastruktúra kialakítása, beleértve a magas kapacitású hálózati rendszereket is. Ezek az ipari stratégiák egy komplex végrehajtásra vonatkozó cselekvési terv és nyomon követés irányítása alatt kerülnek kidolgozásra. A mesterséges intelligencia (másnéven AI = Artificial Intelligence) bevezetése vállalatelemzés, tervezés és végrehajtás céljából elsőként a Benelux-államokban, azon belül Belgiumban került bevezetésre. A program keretein belül az Európai Bizottság 12 hónapon át tartó technikai tanácsadási szolgáltatást nyújtott a belga kormánynak olyan szervezetek segítségével, amelyek jelentős tapasztalattal rendelkeznek az AI tervek kidolgozásában közszolgálati szervek számára. A projekt sikeresnek bizonyult, így a jövőben számos tagországban várható a mesterséges intelligencia közszolgálati szintű bevezetése (Európai Bizottság, 2019e).

2.2.6. Befektetéskezelés, a köz- és magánszféra közötti partnerség és állami tulajdonban lévő vállalatok

Az Európai Unió tagállamaiban beruházások mennyisége és szintje jelentősen elmarad a 2008-2009-es világgazdasági és pénzügyi válság előtti szinttől. A 2020-ban kirobbant koronavírus-járvány okozta pandémia még tovább gyengítette az országok gazdaságát, komoly kihatást gyakorolva ezzel a beruházások minőségére és mennyiségére egyaránt. Az Európai Bizottság által koordinált Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz olyan nagyszabású pénzügyi támogatást ajánl az uniós országoknak, amellyel minőségi módon javíthatják állami erőforrásaik és eszközeik stratégiai tervezését, kezelését. Ez a beruházásokat támogató kezdeményezés olyan reformintézkedéseket tartalmaz, amellyel maximálisan kihasználható az adott ország államháztartása, gazdaságának termelékenységére és stabil növekedése. A projekt hatékony és eredményes állami beruházásokat, valamint a köz- és magánszféra közötti partnerségek kialakítását, végrehajtását, illetve megerősítését ígéri. Biztosítja az ár-érték arány stabilitását az az állami tulajdonban lévő vállalatok irányításának javítása érdekében, ezzel hatékonyabbá téve a piacok, a közszolgáltatások és az érintett cégek szervezett működését. A támogatási intézkedések magukban foglalják a jogi és operatív keretrendszer felülvizsgálatát az állami vállalatok számára, valamint minden kérelmező tagországban személyre szabott közpénzügyi vállalatokról szóló törvénytervezetek előkészítését és a benne foglalt rendelkezések végrehajtását. A nemzeti hatóságok képességének megerősítése a közpénzügyi beruházási projektek terén minden tagállamban szükséges, ezen kívül az állami vállalatok vállalatirányítási keretrendszerének modernizálása elősegítheti a 2008-2009-es gazdasági világválság, illetve a koronavírus-válság utáni gazdasági regenerációt, támogatva ezzel a gazdasági beruházásokat (Európai Bizottság, 2022b).

3. PORTUGÁLIA GAZDASÁGI VERSENYKÉPESSÉGÉNEK HELYREÁLLÍTÁSA ÉS FEJLESZTÉSE

3.1. InvestEU programcsomag

Az Európai Unió a fenntartható befektetések, innovációk és munkahelyteremtés terén is támogatni kívánja tagországait Európa-szerte. Éppen ezért létrehozták az InvestEU névre keresztelt kezdeményezés-sorozatot, melynek keretein belül az európai polgárok irányított intézkedések keretein belül kapnak támogatást, hogy országaik gazdasága fenntartható módon, hosszútávon fejlődhessen. Az InvestEU célja, hogy nemzeti és nemzetközi fejlesztési bankoknak nyújtott uniós költségvetési garanciával több mint 372 milliárd eurónyi magánbefektetést indítson el kiemelt Európai Uniós szakpolitikai területeken. Az InvestEU része az Európai Bizottság legfontosabb gazdaságpolitikai intézkedéseinek, amelyek támogatják a beruházásokat, a strukturális reformokat és pénzügyi felelősség növekedését. Ez a program része az EU válságkezelő csomagjának is, hogy Európa vonzó hely maradjon a letelepedni kívánó vállalkozások számára (Európai Unió, 2021).

A program lényege, hogy hosszú távú finanszírozást biztosít az Európai Unió tagállamainak a magán- és közpénzek összehangolásával, hogy támogassa Európa fenntartható gazdasági fellendülését. Segít a magánberuházások mozgósításában az EU legfontosabb politikai prioritásai érdekében, mint például a zöld és digitális megoldásokra való átállás, az innováció, a társadalmi beruházások és a készségek fejlesztése. Az InvestEU program összehangolja a korábbi uniós pénzügyi eszközök szerteágazó működését, hogy egyszerűbbé, hatékonyabbá és rugalmasabbá tegye az európai vállalatok számára a pénzügyi forrásokhoz és projektekbe való befektetésekhez való hozzáférést. Az Unió 26,2 milliárd eurós költségvetési garanciát biztosít a „végrehajtó pénzügyi partnerek” irányába, növelve ezzel kockázatviselő képességüket, és lehetővé téve további 372 milliárd euró értékű beruházás mozgósítását (Európai Unió, 2021).

3.2. Next Generation EU

„A Next Generation EU egy nagyszabású helyreállítási terv, mely kiváló alkalmat kínál arra, hogy megerősödve kerüljünk ki a válságból, átalakítsuk gazdaságainkat és társadalmainkat, és olyan Európát teremtsünk, amely mindenki javát szolgálja” – így szól az Európai Unió hivatalos állásfoglalása, amely a Next Generation EU program tájékoztató weboldalán szerepel. A

kezdeményezés célja, hogy olyan beruházásokat finanszírozzon, amelyek egészségesebbé, környezetbarátabbá és digitálisabbá teszik Európa országait. A projekt teljes költségvetése 723 milliárd euró forrás összesen, amelyet reformokba és projektekbe történő beruházás céljából lehet felhasználni a tagállamoknak. Az eszköz forrásait pénzügyileg két fő kategóriába csoportosíthatjuk, amelyek pontos és komplex finansziális tervezettel vannak ellátva, ez pedig a hitel alapú támogatás, amelynek összege 385 milliárd euró, illetve vissza nem térítendő támogatás, amelynek összege 338 milliárd euró. A Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz hat fő kategóriába osztja a beruházásokat jellegük szerint, amelyek a következők:

- Zöld technológiák és kapacitások fejlesztése;
- Intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés;
- Társadalmi és területi kohézió, szociális és területi infrastruktúra és szolgáltatások javítása;
- A következő generációra vonatkozó szakpolitikák, úgy, mint általános és felsőoktatási fejlesztések;
- Digitális átállásra vonatkozó reformintézkedések, nagy kapacitású hálózatok kiépítése
- valamint Egészségügy és gazdasági, társadalmi és intézményi reziliencia.

A Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz rendkívül fontos az Európai Unió tagországok szempontjából, hiszen olyan reformok és beruházásokat tudnak végrehajtani, amelyek segíthetik őket a koronavírus-válság okozta gazdasági visszaesés helyreállításában. Az intézkedések minden esetben összhangban vannak az uniós prioritásokkal, valamint gazdaság- és szociálpolitikai koordinációt kívánnak nyújtani az EU-s tagországoknak. A helyreállítási terv 2021 februárjában lépett hatályba, de a támogatás a COVID-19 kezdete óta, egészen pontosan 2020 februárjától 2026 decemberéig finanszírozza a tagállamok helyreállító reformjait és beruházásait (Európai Unió, 2020b).

3.2.1. Zöld fejlesztések Portugáliában

Az Unió elkötelezett amellett, hogy az Európai Zöld Megállapodás jegyében Európa 2050-re az első klímasegélyes kontinenssé váljon a világon, megszüntetve ezzel az üvegházhatású gázok termelését, valamint elősegítve a kontinens biodiverzitását. A fejlesztésekre szánt összeg egy részét környezetbarát technológiákra, környezetkímélőbb járművekre és tömegközlekedés fejlesztésére szeretnék fordítani, amellyel az EU vezető szerepet fog betölteni a globális éghajlat-politika terén. A zöld átállásról szóló megállapodás szerint a környezetbarát hozzájárulás általános követelményén túl minden tagállamnak legalább 37%-ot kell felhasználnia a gazdasági helyreállítási tervére kapott támogatási összegből arra, hogy

elősegítse az zöld, illetve éghajlati célkitűzésekhez hozzájáruló intézkedéseket. A zöld fejlesztések ezen részét Portugália is sikeresen végrehajtotta, többek között a főváros, Lisszabon metró- és helyiérdekű vasúthálózata is korszerűsítő fejlesztéseken ment keresztül, valamint Portóban is modernizálták a városi buszközlekedést (Európai Unió, 2023).

3.2.2. Innováció és technológia, kutatás és fejlesztés

Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedésre vonatkozó törekvések szintén a tagországok versenyképességét hivatottak előremozdítani, hiszen a vállalkezoi szellem és az üzleti környezet általános javítása pozitív hatást gyakorolhat a kutatás és fejlesztés területeire, valamint a digitális innovációk bevezetésére egyaránt. A kis- és közép vállalkozások támogatásával stabil gazdasági kohézió teremthető, amely aztán növeli a munkahelyek számát és ezzel együtt a termelékenység mértékét is (Európai Unió, 2020b).

A COVID-19 beköszöntével új fejezet kezdődött el a globális digitalizációban, mostanra pedig már számos iparágban elengedhetetlen a legfejlettebb technológiák használata. A nagy teljesítményű számítástechnikai rendszerek kiépítése prioritást élvez, ha technológiai innovációkról esik szó, hiszen Európa jövőjének szempontjából jelentős stratégiai erőforrást jelent. A nagy teljesítményű számítástechnika (röviden HPC) kulcsfontosságú szerepet játszik az orvostudományban is, hiszen felhasználható a gyógyszertervezésben, valamint segítheti nyomon követni járványok és betegségek eredetét és fejlődését. A 2021-ben útjára indult „Digitális évtized” részeként a HPC-technológiák használata elengedhetetlen és már Portugáliában is történtek előrelépést jelentő digitális fejlesztések (Európai Bizottság, 2022c).

2023 szeptemberében az Európai Bizottság és az Európai Nagy Teljesítményű Számítástechnika Közös Vállalkozás (másnéven EuroHPC) egy új nagy teljesítményű szuperszámítógépet avatott fel Portugáliában. A világszínvonalú technológiát alkalmazó berendezést főként kutatás és fejlesztés területén kívánják felhasználni, amely jelenleg az ország legfejlettebb és legerősebb számítástechnikai erőforrásaként van nyilvántartva. A beruházás teljes összege 20 millió euró volt, amelyből mintegy 7 millió euró összegű támogatást az Európai Unió versenyképességet fejlesztő alapjából hívhatott le Portugália. Az eszközt számos tudományos kutatási területen tudják majd hasznosítani a portugálok, ezek közül a legfontosabbak a tengeri és óceáni kutatás, az energiahatékony technológiák fejlesztése, valamint az időjárás-előrejelzések (Európai Bizottság, 2023d).

3.2.3. Társadalmi kohézió a következő generációkért

A 2008-2009-es gazdasági világválság kirobbanása előtt is már jelentős problémák ütötték fel a fejüket a portugál társadalom körében. Portugáliában hagyományosan alacsony a nemzeti megtakarítási ráta és a polgárok pénzügyi tudatosságának szintje, amely a válság bekövetkeztével egyre csak rosszabbodott. Ezenkívül súlyosan eladósodott magánszféra, spekulációs támadások és rosszul meghozott fiskális döntések sorozata jellemezte az ország gazdaságát, amely aztán fokozatos a portugál gazdaság versenyképességének romlásához vezetett. Így hát egyértelmű volt, hogy a 21. század egyik legfontosabb feladata egy olyan általános és felsőoktatási rendszer kiépítése, amely nemcsak a szakképzés színvonalának és hozzáférhetőségének minőségbeli javulásához vezet, hanem effektíven fejleszti a fiatalok magas minőségű és stabil foglalkoztatásának struktúráját (Kószó – Udvari, 2011).

A Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz egyik fő célkitűzése, hogy olyan területi és társadalmi kohéziót teremtsen Európa fiataljai számára, amely az általános oktatási rendszertől kezdve, a felsőoktatási rendszeren és szakképzésen keresztül, a foglalkoztatási struktúrával és munkahely-teremtéssel bezárólag stabil alapot és háttérrel biztosít. Ebbe beletartozik a szociális védelmi és jóléti rendszerek teljeskörű kiépítése, a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok beilleszkedését segítő intézkedések végrehajtása, valamint a foglalkoztatást és készségfejlesztést támogató intézkedések bevezetése (Európai Unió, 2023).

Portugáliában jelentős felsőoktatási fejlesztések kerültek végrehajtásra a program keretein belül, ezek közül az egyik legfontosabb a diákok megfizethető lakhatási kínálatának növelésére irányult. Az intézkedés magában foglalja új kollégiumi épületek építését, a meglévő épületegyüttesek felújítását, valamint a meglévő diákszállási egységek modernizálását és bővítését. Az ország területének egészére kiterjedő fejlesztéssorozat várhatóan 2026-ban fejeződik be, addig pedig 375 millió euró összegű támogatási alap kerülhet felhasználásra (Európai Bizottság, 2021d).

A beruházás keretein belül Portóban 4,6 millió eurót fordítanak egy új diákokotthon felépítésére, 151 új férőhellyel, 141 szobában. Ez egyike a két új épületnek Portóban, ahol további négy meglévő kollégiumi épületet is felújítanak, hogy összesen további 205 új diáknak biztosítsanak szálláslehetőséget. Az Algarvei Egyetem Penha kampuszán található kifejezetten csak nők számára fenntartott kollégium is jelentős korszerűsítő fejlesztéseken megy keresztül, hiszen a mozgáskorlátozottak számára akadálymentesített lakoszobák is rendelkezésre fognak állni. A lakóegyüttes felújítása összesen 1 milliárd euró összegű támogatási alaphoz lesz

finanszírozva, amely további 102 férőhelyet kínál az egyetem női hallgatóinak. A lakhatás kérdésköre évtizedek óta az egyik legnagyobb akadályt jelenti azon diákok számára, akik felsőoktatásban kívánják folytatni tanulmányaikat a közoktatásban töltött éveik lezárulta után, hiszen a lehetőségek meglehetősen korlátozottak, az egyetemi lakhatás anyagi vonzata pedig kifejezetten megterhelő tud lenni számos diák számára (Európai Bizottság, 2021d).

3.3. A pénzügyi helyzet helyreállítása

2022-ben komoly pénzügyi fejlesztés valósult meg Portugáliában, az Európai Bizottság támogatásával. A Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz keretében elfogadott intézkedést a Bizottság 2022. április 11-én jelentette be, amelyből kiderült, hogy jóváhagyta a Banco Português de Fomento portugál állami tulajdonú fejlesztési bankintézet állami feltőkésítését. Az ország fejlesztési bankjának feltőkésítése 250 millió euró értékben történt, és az intézkedés nagymértékben hozzájárul a portugál gazdaság fejlesztéséhez azáltal, hogy megkönnyíti a finanszírozáshoz való hozzáférést. A támogatást elsősorban a koronavírus-válság alatt elgyengült kis- és középvállalkozások élvezhetik, hogy talpra állítsák vállalkozásuk gazdasági erejét. A program fontos részét képezi az Európai Unió zöld és digitális megoldásokra való átállással kapcsolatos célkitűzésének, illetve ily módon kívánják elősegíteni a fokozott munkahelyteremtést és a portugál gazdaság versenyképességének élénkítését. A Portugália gazdaságát fejlesztő intézkedés-csomagot teljes egészében a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz finanszírozza, portugál részről tagállami anyagi hozzájárulás nem szükséges. Az intézkedés sikerességének egyik fontos feltétele az, hogy a Banco Português de Foment nemzeti végrehajtó partnerévé váljon az InvestEU névre keresztelt programnak, így a reform lehetővé teszi a portugál bankintézetnek azt, hogy bővítse az elérhető források körét a piaci szereplők számára. Így tud a portugál állam úgynevezett állami kezességvállalás segítségével, a Portugáliában működő kereskedelmi bankokkal szoros együttműködésben ösztönző hatású segítséget nyújtani a koronavírus-járvány során károsult kis- és középvállalkozásoknak (Támogatásokat Vizsgáló Iroda, 2022).

3.4. Turizmus helyreállítása

A koronavírus-járvány egyik legszignifikánsabb hatása az volt, hogy jelentős gazdasági visszaesés jelentkezett azokban az országokban, ahol a turizmus és az idegenforgalom számít a gazdaság motorjának. Az Európai Unióban az idegenforgalmi ágazat körülbelül 10–11%-kal járul hozzá az Unió teljes GDP-jéhez, valamint adja a munkahelyek mintegy 12%-át. Ez azt

jelenti, hogy közel 3 millió vállalkozásnak ad alapot, amelyek 90%-a kis- és középvállalkozás (Európai Parlament, 2020).

Az Európai Parlament a válságra válaszolva új európai stratégia kialakítását szorgalmazta annak érdekében, hogy az idegenforgalom tisztább, biztonságosabb és mindenképp fenntarthatóbb legyen a járvány lecsengése után. A Parlament 2020 májusában kiadott közleménye a következőket tartalmazza: „A folyamatos, rövid távú pénzügyi támogatás elengedhetetlen az ágazat fennmaradásához, és sürgeti az uniós országokat, hogy az idegenforgalomra és turizmusra is térjenek ki COVID-19 helyreállítási terveikben. Emellett állami és magánberuházásokra szólít az ágazat digitalizálása és az általános korszerűsítés érdekében. Az országoknak fontolóra kell venniük az utazási és turisztikai szolgáltatások áfakulcsainak ideiglenes csökkentését” (Európai Parlament, 2020).

A COVID-19 Portugáliában is komoly károkat okozott, amely az Európai Unióban és az eurozónában is az egyik vezető szerepet tölti be turisztika szempontjából. Az ország csak 2022-ben tudta javítani gazdasági mutatóit az idegenforgalom, turizmus és vendéglátás terén. 2022 júliusára több mint 160 százalékkal nőtt a turistaforgalom a portugáloknál, az év májusában 2,5 millióan érkeztek külföldről az országba, a szálláshelyek pedig 6,5 millió vendégéjszakát tudhattak magukénak. Az Európai Bizottság ebből kifolyólag felfelé módosította az ország GDP-növekedésre vonatkozó előrejelzéseit. Ennek oka, hogy a portugál GDP 2021-es 5,48 százalékos növekedés után 2022-ben újabb 6,83 százalékkal emelkedett, ez a 2020-ban bekövetezett, koronavírus-járvány okozta -8,3 százalékos hirtelen csökkenés után kedvező előfeltételeket biztosít a további gazdasági fejlődéshez (The Portugal News, 2022).

4. EREDMÉNYEK ÉS ÖSSZEGZÉS

A 21. században Portugália számos gazdasági kihívással nézett szembe. A 2008-2009-es gazdasági világválság és a koronavírus-járvány is erősen negatív hatást gyakorolt az ország gazdaságára, gyengítve ezzel a portugál versenyképességet. A válságok okozta pusztítás a gazdaság stabilitását és a lakosság életszínvonalát is negatívan befolyásolta. A portugál gazdaságnak jónéhány évre volt szüksége, hogy talpra tudja állítani struktúráját a gazdasági világválságot követően, majd nemsokkal a gazdasági regeneráció bekövetkezte után újabb kihívás ütötte fel a fejét. Mivel a COVID-19 járvány kitörésével Portugália esetében jelentős változások mentek végbe a turizmus és idegenforgalom területén egyaránt, ez kihatással volt a lakosság foglalkoztatására és megélhetési lehetőségeire, nem is beszélve az egészségügyi kockázatokról és következményekről.

Tanulmányom elkészítésével sikerült választ találnom a kutatási kérdéseimre, amelyek a következők voltak:

1. Az Európai Unió milyen versenyképességet fejlesztő és növelő programokat kínál fel tagállamainak, hogy azok folyamatosan fejleszteni tudják gazdaságaikat?

Az Európai Bizottság számos gazdasági versenyképességet helyreállító és fejlesztő programot, illetve reformcsomagot kínál tagállamainak, hogy talpra tudják állítani gazdaságukat a válságok okozta elgyengülést követően. Ezek közül a legfontosabb a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz névre keresztelt kezdeményezés, amely számos jelentős szakpolitikai ágazat gazdasági regenerációjával kívánja elősegíteni a tagországok gazdaságát. Az Európai Unió versenyképességi intézkedések több aspektusból tudják fejleszteni az EU-s országok gazdasági diverzitását. Ezek közül a legfontosabbak a kis- és középvállalkozások hosszútávú támogatása, a kutatás és fejlesztési törekvések megerősítése, a környezetbarát és digitális megoldásokra való átállás, valamint a piaci akadályok csökkentésével történő külföldi beruházások és a külkereskedelem támogatása.

2. Miként használta fel Portugália az Európai Unió versenyképességet támogató programjait, hogy talpra állítsa gazdaságát a 2008-2009-es gazdasági világválságot és a koronavírus-járványt követően?

Portugália gazdasági versenyképességének helyreállítása és fejlesztése több Európai Unió által finanszírozott, fejlesztő kezdeményezés segítségével megy végbe. A folyamat jelenleg is zajlik, mivel a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz 2021 és 2027 közé tűzte ki a koronavírus-járvány okozta pandémia negatív hatásainak helyreállítását. A portugál gazdaság helyreállítási tervében több különböző szakpolitikai terület reformja is kiemelt fontossággal szerepel, ezek közül a legjelentősebbek a társadalmi kohézió jegyében véghezvitt felsőoktatási fejlesztő programok végrehajtása, az innovációs és technológiai támogatásokkal történő kutatási és fejlesztési kezdeményezések, valamint a zöld és digitális megoldásokra való széleskörű átállás. A két fő felhasznált fejlesztési csomag a Next Generation EU és az InvestEU programok voltak. Az előbbi az ország egészségesebb, környezetbarátabb és digitálisabb beruházásait hivatott finanszírozni, az utóbbi célja pedig a fenntartható befektetések, innovációk és munkahelyteremtések elősegítése a portugál gazdasági életben.

3. Hogyan értékelhető a portugál gazdaság versenyképessége napjainkban?

Portugália sikeresen elkezdte azt a hosszú folyamatot, amely az ország gazdasági versenyképességének helyreállításához szükségeltetik. Ezt jól szemlélteti, hogy az Európai Unió által finanszírozott Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz keretein belül számos sikeres beruházás valósult meg, amelyek a portugál lakosság életszínvonalának emelkedését eredményezték. Itt többek között olyan innovatív és környezetbarát projektek megvalósulásáról beszélhetünk, amelyek többek között elősegítették a portugál felsőoktatás fejlesztését, az ország magas teljesítményű számítástechnikai rendszereinek kiépítését, valamint a zöld és környezetbarát városi tömegközlekedés fejlesztését egyaránt.

Összességében elmondható, hogy az Európa nyugati kapujában fekvő Portugália effektíven élt lehetőségeivel, amelyet az uniós tagság biztosít számára, és ennek számos előnyét kihasználva kezdte el fejleszteni gazdaságának versenyképességét, amelyet a 21. század jelentős gazdasági válságai negatív irányba befolyásoltak. A jövőre nézve továbbra is a portugál gazdaság rendelkezésére állnak az Európai Bizottság által kidolgozott, diverz fejlesztő programok és gazdasági reformcsomagok, amelyeket felhasználva tovább erősíthető Portugália gazdaságának ereje és az ország gazdasági versenyképességének szintje.

IRODALOMJEGYZÉK

- Czuriga Eszter (2009a): *Az Európai Unió regionális politikája és annak eredményei Portugáliában* https://phd.lib.uni-corvinus.hu/395/1/czuriga_eszter.pdf Letöltés dátuma: 2023. 10. 26.
- Czuriga Eszter (2009b): *Az Európai Unió strukturális támogatásai és annak hatása Portugáliában a csatlakozástól napjainkig* http://www.grotius.hu/doc/pub/SWMUCN/2009_113_czuriga_eszter.pdf Letöltés dátuma: 2023. 10. 25.
- Európai Bizottság (2008): *Cohesion Policy 2007-13: National Strategic Reference Frameworks* https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/brochure/nsrf.pdf Letöltés dátuma: 2023. 10. 30.
- Európai Bizottság (2011): *A makrogazdasági egyensúlyhiány kezelésére szolgáló eljárás* https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/european-semester/framework/macro-economic-imbalance-procedure_hu Letöltés dátuma: 2023. 11. 01.
- Európai Bizottság (2017): *Makrogazdasági egyensúlyhiányok megelőzéséről és kiigazításáról szóló jelentés a riasztási mechanizmus keretében* <https://secure.ipex.eu/IPEXL-WEB/download/file/082dbcc55ffac72d015ffd67d27502ee> Letöltés dátuma: 2023. 10. 31.
- Európai Bizottság (2019a): *Strengthening regulatory impact assessment in Portugal* https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/public-administration-and-governance/strengthening-regulatory-impact-assessment-portugal_en Letöltés dátuma: 2023. 10. 23.
- Európai Bizottság (2019b): *Versenypolitika és fogyasztóvédelmi politika* https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/competitiveness_hu#versenypolitika-%C3%A9s-fogyaszt%C3%B3v%C3%A9delmi-politika Letöltés dátuma: 2023. 11. 02.
- Európai Bizottság (2019c): *Competition and consumer policy* https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/competitiveness_en#competition-and-consumer-policy Letöltés dátuma: 2023. 11. 03.
- Európai Bizottság (2019d): *Building the capacity of the competition authority in Spain* https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/competitiveness/building-capacity-competition-authority-spain_en Letöltés dátuma: 2023. 11. 03.

- Európai Bizottság (2019e): *Deploying artificial intelligence at Flanders Investment and Trade in Belgium* https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/digital-transition/blue-print-artificial-intelligence-adoption-flanders_en Letöltés dátuma: 2023. 10. 29.
- Európai Bizottság (2019f): *Digital economy, research and innovation* https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/competitiveness_en#digital-economy-research-and-innovation Letöltés dátuma: 2023. 10. 28.
- Európai Bizottság (2020): *Kis- és középvállalkozások és egyéb ágazatok* https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/competitiveness_hu#kis--%C3%A9s-k%C3%B6z%C3%A9pv%C3%A1llalkoz%C3%A1sok-%C3%A9s-egy%C3%A9b-%C3%A1gazatok Letöltés dátuma: 2023. 11. 01.
- Európai Bizottság (2021a): *Stratégia és szakpolitika – versenyképesség* https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/competitiveness_hu Letöltés dátuma: 2023. 10. 30.
- Európai Bizottság (2021b): *Reform Support* https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/competitiveness_hu Letöltés dátuma: 2021. 10. 31.
- Európai Bizottság (2021c): *Technical Support Instrument (TSI)* https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/technical-support-instrument/technical-support-instrument-tsi_en Letöltés dátuma: 2021. 11.04.
- Európai Bizottság (2021d): *Student accommodations at affordable prices* https://commission.europa.eu/projects/student-accommodations-affordable-prices_en Letöltés dátuma: 2023. 11. 06.
- Európai Bizottság (2022a): *Stratégia és szakpolitika – Versenyképesség* https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/competitiveness_en Letöltés dátuma: 2023. 10. 26.
- Európai Bizottság (2022b): *Investment management, public–private partnerships and state-owned enterprises* https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/competitiveness_en#investment-management-publicprivate-partnerships-and-state-owned-enterprises Letöltés dátuma: 2023. 11. 05.
- Európai Bizottság (2022c): *High Performance Computing* <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/high-performance-computing> Megtekintés dátuma: 2023. 11. 06.
- Európai Bizottság (2023a): *Az Ön régiója mennyire versenyképes?* https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/newsroom/27-03-2023-how-competitive-is-your-region-commission-publishes-the-regional-competitiveness-index_hu Letöltés dátuma: 2023. 10. 25.

- Európai Bizottság (2023b): *European Economic Forecast – 2023 Summer* https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-09/ip255_en.pdf Letöltés dátuma: 2023. 10. 15.
- Európai Bizottság (2023c): *Our projects* https://reform-support.ec.europa.eu/our-projects_hu Letöltés dátuma: 2023. 11. 04.
- Európai Bizottság (2023d): *Portugáliában felavatott új európai szuperszámítógép* <https://digital-strategy.ec.europa.eu/hu/news/new-european-supercomputer-inaugurated-portugal> Letöltés dátuma: 2023. 11. 02.
- Európai Parlament (2020): *Koronavírus-járvány: uniós támogatás a turizmusnak* <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20200429STO78175/koronavirus-jarvany-unios-tamogatas-a-turizmusnak> Letöltés dátuma: 2023. 10. 31.
- Európai Unió (2020a): *Portugália országismertetője* https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/country-profiles/portugal_hu Letöltés dátuma: 2023. 10. 26.
- Európai Unió (2021): *InvestEU Programme* https://investeu.europa.eu/investeu-programme_en Letöltés dátuma: 2023. 11.01.
- Európai Unió (2023): *Next Generation EU - Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz* https://next-generation-eu.europa.eu/recovery-and-resilience-facility_en Letöltés dátuma: 2023. 11. 03.
- Eurostat (2022): *Exports of goods and services in % of GDP* <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tet00003/default/table?lang=en> Letöltés dátuma: 2023. 11. 02.
- Fitch Ratings (2023): *Western Europe Sovereigns - Peer Review 2023* <https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/western-europe-sovereigns-peer-review-2023-09-10-2023> Letöltés dátuma: 2023. 10. 09.
- Growth Lab (2023a): *Export Basket of Portugal* <https://atlas.cid.harvard.edu/countries/179/export-basket> Letöltés dátuma: 2023. 10. 24.
- Growth Lab (2023b): *Growth in Global Market Share in Portugal* <https://atlas.cid.harvard.edu/countries/179/market-share> Letöltés dátuma: 2023. 10. 26.
- Growth Lab (2023c): *The country profile of Portugal* <https://atlas.cid.harvard.edu/countries/179> Letöltés dátuma: 2023. 10. 19.
- Horváth Gábor (2017): *Gazdasági komplexitás, mint a versenyképesség új mérőszáma* <https://www.mnb.hu/letoltes/mnb-szakmai-cikk-gazdasagi-komplexitas-mint-a-versenykepessseg-uj-meroszama-mnb-honlapra.pdf> Letöltés dátuma: 2023. 10. 18.

- Kertész Krisztián (2021): *Nemzetgazdasági és regionális konvergencia az Európai Unióban - Tagállamok és megyék felzárkózása az Európai Unióban* http://real.mtak.hu/146929/1/02_kertesz_33-58_Europai_Tukor_2021_03.pdf Letöltés dátuma: 2023. 10. 26.
- Kószó Edit – Udvari Beáta (2011): *Portugália és Spanyolország a globális gazdasági válságban – előzmények és következmények* <https://eco.u-szeged.hu/download.php?docID=39952> Letöltés dátuma: 2023. 11. 04.
- Lengyel Imre (2003): *Verseny és területi fejlődés* <https://u-szeged.hu/download.php?docID=2984> Letöltés dátuma: 2023. 11. 06.
- Támogatásokat Vizsgáló Iroda (2022): *Az Európai Bizottság jóváhagyta a Banco Português de Fomento portugál fejlesztési bank állami feltőkésítését* <https://tvi.kormany.hu/az-europai-bizottsag-jovahagyta-a-banco-portugu-s-de-fomento-portugal-fejlesztési-bank-allami-feltokesiteset> Letöltés dátuma: 2023. 11. 05.
- The Observatory of Economic Complexity (2023): *Country profile of Portugal* <https://oec.world/en/profile/country/prt> Letöltés dátuma: 2023. 11. 02.
- The Portugal News (2022): *2.5 million tourists in May* <https://www.theportugalnews.com/news/2022-07-15/25-million-tourists-in-may/68680> Letöltés dátuma: 2023. 11. 06.
- Tóth József (2010): *Világföldrajz* https://mersz.hu/dokumentum/m27v_537 Letöltés dátuma: 2023. 11. 02.